

 Artikkel

”Netti edellä” kuolemaan Koulusurmat kommunikatiivisena ilmiönä

Artikkeli käsittelee Jokelan ja Kauhajoen koulusurmia kommunikatiivisina ja mediakulttuurisina ilmiönä. Kirjoittajat analysoivat, miten media, erityisesti verkko, erilaisissa kommunikatiivisissa käytännöissään järjesti ja uudelleen organisoi koulusurmien hajottamaa mediakulttuurista järjestystä ja muokkasi tapahtumista mediakatastrofin. Verkkoaineistoa analysoidaan klassisen kommunikaatioteoreettisen jäsenyyksen avulla kolmen toisiinsa limittyvän luennan kautta. Aineistoa tulkitaan sanomien siirtona ja leviämisenä sekä yhteisyyden rakentamisena. Kirjoittajat esittävät, että viestien kierrättäminen verkossa on Jokelan ja Kauhajoen koulusurmia kaikkein osuvimmin luonnehtiva kommunikatiivimuoto. Viestit välittyvät ja ritualisoituvat verkkoyhteisöissä juuri kierrätyksen ansioista ja sen seurauksena. Mediakatastrofin ytimessä on viestien syklinen kierto verkossa. Jatkuva surma-aineistojen kierrätys ruokkii ympäristöissään pelkoa ja epävarmuutta. Koulusurmat ovat osa pelon kulttuuria; manifestaatio ja reaktio sitä vastaan.

AVAINSANAT: koulusurmat, mediakatastrofi, kommunikaatio, pelon kulttuuri

John Durham Peters (2000) vakuuttaa kirjassaan *Speaking into the air: A history of the idea of communication*, että kommunikaation perimmäinen idea on etsiä yhteyttä ja järjestää yhteistä elämää. Jo sanan etymologia viittaa yhteiseksi tekemiseen. Kommunikaation pyrkimyksenä on siten kuilun ylittäminen itsen ja toisen, yksityisen ja julkisen, sisäisen ja ulkoisen maailman välillä. Katastrofi repäisee kuilun auki. Kun yhteinen, jaettu maailma hajoaa, järjestys murtuu, syntyy tarve kommunikoida, halu luoda ja järjestää yhteistä, jaettua elämää uudelleen. (Vrt. Alexander & Jacobs 1998; Rothenbuhler 1998.) Tässä artikkelissa analysoimme Jokelan ja Kauhajoen koulusurmia kommunikatiivisena ilmiönä. Tutkimme sitä, *miten* media erilaisissa kommunikatiivisissa käytännöissään järjestää ja uudelleen organisoi koulusurmien hajottamaa (media)kulttuurista järjestystä. Koulusurmien ja median välistä yhteyttä on tutkittu varsin paljon (ks. esim. Muschert 2007; Muschert & Carr 2006; Burns & Crawford 1999; Chyi & McCombs 2004). Kansainvälisen tutkimuksen painopiste on ollut erityisesti tapausten uutisoinnin analyysissa. Sen sijaan tutkimusta koulusurmien kommunikatiivisesta dynamiikasta verkossa ja surmien laajemmista mediakulttuurisista vaikutuksista on varsin vähän. (Ks. Muschert 2007; Altheide 2002; Burns & Crawford 1999.) Tämä artikkeli on yksi avaus koulusurmien mediakulttuurisen analyysin suuntaan. Sen ytimessä on medioitu kommunikaatio.

Tutkimusotteemme on laadullinen. Esitämme teoreettisen luennan empiiriseen media-aineistoon, joka on kerätty osana Kriisit ja viestintä -tutkimushanketta¹ (ks. myös Hakala 2009). Verkkomateriaali on kerätty eri laadullisia otantamenetelmiä hyödyntäen aikavälillä marraskuu 2007–helmikuu 2009 pääosin yhdestätoista eri sivustosta². Materiaalia on kerätty IRC-Galleriasta, MuroBBS-sivustolta ja YouTubea, sekä sivustoilta murha.info, spreekillers.org, respectance.com, mahalo.com ja facebook.com. Yleisradion, MTV3:n, Nelosen, Iltalehden, Ilta-Sanomien ja Helsingin Sanomien verkkosivut on koottu Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien ensimmäisiltä päiviltä 7.–8.11.07 ja 23.–24.9.08. Aineisto kattaa myös mediatalojen omat koosteet sivustoilta: yle.fi, mtv3.fi, nelonen.fi, hs.fi, iltalehti.fi, iltasanomat.fi.

Nyky-yhteiskunnan kommunikaatiota leimaa ennen näkemätön medioituminen (ks. esim. Livingstone 2009; Martín-Babero 1993; Couldry 2008). Kuulemme, luemme ja keskustelemme tapahtumista mediassa ja mediasta. Medioituessaan kommunikaatio levittäytyy yhdestä viestintävälineestä toiseen, myös välineiden keskinäiset rajat hämärtyvät. Verkosta on tullut yhä merkityksellisempi medioitujen kommunikaatiovirtojen lähde ja suunnan määrittäjä (ks. esim. van Dijk 1999, 165). Näin tapahtui myös Jokelan ja Kauhajoen koulusurmista. Katsojaluvut, lukijamäärät ja klikkaukset verkossa lisääntyivät hetkellisesti merkittävästi, kun uutinen koulusurmista levisi ympäri bittiavaruutta (Raittila ym. 2008; Hakala 2009; Raittila ym. 2009; Tikka 2009, tulossa). Verkon myötä myös yleisölle tarjoutui uusia mahdollisuuksia osallistua tapahtumaan. Surmauutisia seurattiin jatkuvasti päivittyviltä online-sivuilta, ylimääräisistä radio- ja televisiouutislähetysistä, valtavirtamedia myös kutsui yleisöä lähettämään materiaalia tapahtuneesta. Internetin käyttäjät etsivät aineistoja verkosta, esimerkiksi YouTubea, jonne he myös tuottivat omia materiaaleja, kuten suruviestejä. Erilaiset yhteisöt (esim. Facebook) ja keskustelupalstat (esim. MuroBBS) aktivoivat surmien seurauksena.

Mediayhteiskunnan katastrofeja voidaan hyvällä syyllä kutsua *mediakatastrofeiksi*. Termi on alun perin Tamar Liebesin (1998), ja sillä viitataan medioidun kommunikaation keskeiseen merkitykseen ja rooliin traagisten tapahtumien välittäjänä ja siten myös niiden muokkaajana. Juuri media yhtäältä kommunikaation muotona ja välittäjänä ja toisaalta kommunikatiivisena tilana ja paikkana rakentaa tapahtumasta katastrofin. Mediakatastrofi kutsuu katsojan ja lukijan vastaanotinten ja päätteiden ääreen seuraamaan katastrofimaratonia. (Ks. Liebes 1998; Liebes & Blondheim 2005; Katz & Liebes 2007; Hoskins 2007.) Aikaisemmat tutkimukset mediakatastrofeista ovat alleviivanneet television roolia ja merkitystä katastrofin keskuksena. Jokelan ja Kauhajoen koulusurmista katastrofi rakentui ja sitä rakennettiin vahvasti ”netti edellä” (Hakala 2009; Hakala 2008; Raittila ym. 2008). Aivan ensimmäiset viestit koulusurmista välittyivät sekä Jokelan että Kauhajoen tapauksissa sosiaalisen median välityksellä keskustelupalstoilla, kuten tietokoneharrastajien MuroBBS-palstalla sekä IRC-Galleriassa. Myös ensimmäiset uutiset koulusurmista julkaistiin mediatalojen verkkosivuilla (Jokelassa Helsingin Sanomien ja Kauhajoella Ylen sekä Ilta-Sanomien sivuilla), josta ne sitten jatkoivat matkaa päivittyen uutislähetysiin ja painetuksi tekstiksi.

Suomalaisissa koulusurmista mediakatastrofin uutisointia voidaan kuvata siirtymänä deadline-journalismista online-journalismiin. Online-journalismille tyypillisiä piirteitä ovat jatkuva päivitys ja eri välineiden välisten raja-aitojen hämärtyminen uutisoinnissa. Uutiskilpailun tuoksinassa myös kansalaisten merkitys tapahtuman

rakentajana korostui, kun ”ruohonjuurijournalistit” tuottivat katastrofimateriaalia verkkoon tai kun kamerakännykällä otettuja ”lukijan kuvia” julkaistiin kilvan eri medioissa todistusaineistona tapahtuneesta (ks. esim. Gillmor 2006). Rajat tuottajan, viestin ja vastaanottajan välillä muotoutuivat ja määrittivät mediakatastrofissa uudelleen. (Raittila ym. 2008; Raittila ym. 2009.)

Kolme näkökulmaa kommunikaatioon

Mediakatastrofi rakentuu siis kommunikaatiossa ja kommunikaatiosta. Sen keskeisiä elementtejä ovat: medioitu viesti (koulusurma), viestin tuottaja (ampuja, journalisti, kansalainen, viranomainen), teknologia (väline, jonka kautta viesti tuotetaan ja vastaanotetaan, erityisesti verkko), viestin vastaanottaja (katsoja, lukija, yleisö), media-teollisuus, joka säätelee viestien tuottamisen ja lähettämisen reunaehtoja, sekä tietysti konteksti, jossa katastrofi tapahtuu (suomalainen yhteiskunta). (Vrt. Croteau & Hoynes 2003, 25.)

Mediakatastrofissa syntyvää kommunikaatiota voidaan lähestyä eri teoriaperinteistä käsin. Tässä artikkelissa analysoimme katastrofia klassisen kolmijaon mukaisesti tiedonsiirtona, yhteyden rakentamisena ja sanoman kylvämisenä eli disseminaationa (Carey 1994 [1975]; Peters 2000; Pietilä 1997; Hakala & Sumiala-Seppänen 2003; Huhtala & Hakala 2007). Kun siis joku lähettää uutisen koulusurmasta bitti-avaruuteen, kyse on viestinnästä tiedon tai sanomien siirtona. Siirtomallissa tärkeää on viestin välittäminen nopeasti ja tehokkaasti tilassa, kuten verkossa (Carey 1994 [1975], 81–97). Katastrofissa ei kuitenkaan ole kyse vain tiedon siirtämisestä tai välittämisestä.

Mediakatastrofiin liittyy aina myös rituaalista viestintää, jossa pyrkimyksenä on liittää katsojat ja lukijat toisiinsa. Hädän hetkellä yhteyden kaipuu lisääntyy. Ilmiö on tuttu myös monista muista viime vuosikymmenen katastrofeista. Suomessa rituaaliseen kommunikaatioon on kiinnitetty huomiota esimerkiksi Estonian, tsunamin ja Konginkankaan bussiturman analyysin yhteydessä (ks. esim. Raittila 1996; Huhtala & Hakala 2007; Pantti & Sumiala 2009). Myös esimerkiksi New Yorkin syyskuun 11. päivän ja Lontoon pommi-iskut ovat synnyttäneet näkyvää rituaalista kommunikaatiota (ks. esim. Kitch 2003; Mitchell 2007). Rituaalisessa viestinnässä on leimallisesti kyse juuri yhteisyyden tuottamisesta, jakamisesta ja ylläpitämisestä (Carey 1994 [1975], 81–97). Keskeistä ei ole niinkään sanomien välittäminen ja levittäminen tilassa vaan yhteisön ylläpito ajassa – ei informaation siirto vaan yhteisten uskomusten konfirmaatio (ks. Pietilä 1997, 288). Erityisesti tunteilla, tai Michel Maffesolin (1995) ilmaisu käyttäkösemme, affektiivisilla tartunnoilla, on keskeinen merkitys median rituaalissa viestinnässä (ks. myös Pantti & Sumiala 2009).

Kommunikaation kolmas malli on ns. disseminaatiomalli. Sanoman kylvämällä eli disseminaatiolla tarkoitetaan viestintää, jossa keskeistä on viestien levittäytyminen ja leviäminen erilaisissa kommunikaatioverkoissa. Disseminaatio ei ole lähettäjäkeskeistä tai yhteisökeskeistä viestintää, vaan siinä huomiota kiinnitetään viestien leviämisen prosesseihin sekä maaperään, johon viesti kylvetään (ks. esim. Huhtala & Hakala 2007, 33). Ajattelumallin isä, John Durham Peters (2000), kehottaakin tarkastelemaan viestien lähettäjien ja vastaanottajien sijasta niitä eri tulkinnan konteksteja, joissa viestit levitetään ja vastaanotetaan. Koulusurmista verkosta muodostui kom-

munikaation keskeinen konteksti. Koulusurman sanomat ja kuvat välittyivät verkossa harvoin yksisuuntaisina viesteinä lähettäjältä vastaanottajalle. Pikemminkin viestit kiersivät yhdeltä verkon käyttäjältä toiselle. Verkon *reply* ja *forward*-komennot kutsuivat kertomaan uutisia kaverille, jatkamaan viestien ketjuja ja kutsumaan uusia käyttäjiä viestien vastaanottajiksi. Samalla viestit koulusurmista muuntuivat ja elivät jatkuvasti.

Kukin kolmesta mallista valottaa kommunikaatiota tietyn rajatun näkökulman kautta. Painopiste voi olla itse sanoman lähettämisessä, kuten siirtomallissa, kommunikaation tehtävissä ja yhteisöllisissä vaikutuksissa, kuten rituaalimallissa tai itse sanomissa ja niiden levittäytymisessä, kuten disseminaatiomallissa. Kun pyrkimyksenä on ymmärtää mediakatastrofia kommunikatiivisena tapahtumana, ei yksi näkökulma riitä. On etsittävä synteesiä, yritettävä ymmärtää kommunikaatiota eri näkökulmia yhdistämällä. Vasta sitten on mahdollista yrittää hahmottaa kokonaiskuva siitä, *miten* mediakatastrofi koulusurmissa rakentui, miten erilaiset medioituneet kommunikaatioympäristöt ja tilat muovasivat ja edelleen muovaavat kommunikaatiossa rakentuvaa mediakatastrofia. John Durham Petersin (2000, 2) sanoin kommunikaation ymmärtämisessä on kyse aina paljon enemmästä. Analysoimalla koulusurmia kommunikatiivisena ilmiönä analysoimme myös itse tapahtuman rakentumista. Pyrkimyksenämme on lopulta kurottautua kuilun yli – ymmärtää itse koulusurmia (media)kulttuurisena ilmiönä. Artikkelin lopussa esitämme muutamia alustavia pohdintoja siitä, millaisia kulttuurisia ja yhteiskunnallisia implikaatioita koulusurmilla mediakatastrofeina on ympäristöihinsä, kun tulkitsemme koulusurmia osana aikakaudelle leimallista pelon kulttuuria (ks. Bauman 2006; Furedi 2006; Appadurai 2006; Butler 2003; Žižek 2009).

Koulusurmaviestit välittyvät verkossa

Kun Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien kommunikaatiota verkossa tarkastellaan siirtomallin näkökulmasta, kiinnittyy huomio a) viestin lähettäjään, b) viestien lähettämisen ehtoihin ja puitteisiin sekä c) itse viesteihin, eli siihen, mitä koulusurmasta viestitään. Verkko viestien välittäjänä avaa viestien lähettäjille aivan uusia mahdollisuuksia tilanteessa, jossa yhdellä klikkauksella on mahdollista tavoittaa lukematon määrä kävijöitä lähes reaaliajassa, ainakin periaatteessa. Uusi kommunikaatioteknologia irrottaa kommunikaation lähettäjän myös entistä selkeämmin ajan ja paikan kahleista. Verkossa viestijä tavoittaa lukijansa langattomasti lähes mistä tahansa, milloin tahansa. Näin verkko muokkaa käsitystä siitä, kuka voi välittää viestejä koulusurmasta. Kysymys lähettäjistä on tärkeä, sillä siihen kytkeytyy tiedon välitykseen olennaisesti liittyvä kysymys viestin sisällöstä. Kuka lähettää ja mitä viestejä? Entä kenen lähettämään sanomaan voi luottaa katastrofin hetkellä? (Ks. myös McNair 2006.)

Leimallista Jokelan ja Kauhajoen koulusurmien tiedon välitykselle oli, että molemmat surmaajat olivat itse aktiivisia viestin välittäjiä, nimenomaan verkossa. Jokelan kouluampuja ryhtyi päiväkirjamerkintöjensä mukaan suunnittelemaan tekoaan viimeistään maaliskuussa 2007, puoli vuotta ennen tekoa. Samoihin aikoihin hän rekisteröityi eri verkkoyhteisöihin muun muassa nimimerkeillä *Sturmgeist* sekä *Natural-Selector89*. Ampuja toi esille poliittisia ja ideologisia mielipiteitään esimerkiksi IRC-Gallerian Columbinen koulusurmaajien nimiä kantavassa *Eric Harris & Dylan Klebold*

-keskusteluyhteisössä sekä tuotti lukuisia videoita YouTubeen. Juuri ennen Jokelan koulukeskukselle lähtöä 7.11.2007 surmaaja latasi YouTubeen *Jokela High School Massacre* -videon ja laittoi sen yhteyteen linkin lisämateriaalia sisältävään pakettiin. Lisäksi hän jätti IRC-Galleriaan viestin: ”Tänään tehdään historiaa.” Näiden viestien välittämisen jälkeen Jokelan koulusurmaaja sammutti tietokoneensa 7. marraskuuta kello 11.28 ja lähti sen jälkeen koululle surmaamaan rehtorin, koulun terveydenhoitajan, kuusi oppilasta sekä itsensä. (KRP 2008.)

Kauhajoen ampujan verkkohistoriasta voidaan osoittaa, että surmaaja käytti muun muassa nimimerkkejä *Wumpscut86* ja *Mr. Saari*. Mies rekisteröityi IRC-Galleriaan joulukuussa 2004 ja YouTubeen maaliskuun puolivälissä vuonna 2008. Vuoden 2008 kuluessa kuvat kameralle hymyilevästä nuoresta miehestä vaihtuivat ampumaradalla otettuihin profiilikuviin, ja päättyvät videoon, jossa mies ampuu kohti kameraa. Ensimmäiset surmaviitteitä antavat kuvat ampuja latasi IRC-Galleriaan elokuussa 2008. Kymmenen päivää ensimmäisten kuvien jälkeen tekijä latasi IRC-Galleriaan kuvan aseestaan tekstillä: ”*Pity for majority?*” Elokuun loppupuolella IRC-Galleriaan ilmestyivät kuvat, joissa mies ampuu aseellaan ampumaradalla sekä poseeraa kameralle aseensa kanssa. Keskiviikkona 17.9.2008 hän täydensi kuvagalleriaansa jälleen kahdella ampumisotoksella itsestään. Syyskuun aikana Kauhajoen ampuja latasi YouTubeen neljä ampumisvideota, joista viimeisimmät surmaa edeltävän viikon torstaina 18.9.2008. Videot esittävät miestä ampumassa ampumarataa muistuttavassa ympäristössä. Rikospäivänä, tiistaina 23.9.2008, Kauhajoen ampuja kirjautui IRC-Galleriaan ja lisäsi sinne kello 10.13 kolme kuvaa, joissa hän osoitti kameraa aseella. Kello 10.15 hän linkitti IRC-Gallerian profiiliinsa *Massacre in Kauhajoki* tiedostopakettin, joka sisälsi videot *You will die next*, *Goodbye* ja *Me and my Walther*, ilmakuva koulusta ja tähtäyskuvia itsestään. Surmaaja aloitti ampumisen koulukeskuksessa noin kello 10.46. Häätäkeskus sai ilmoituksen tulipalosta ja ammuskelusta kello 10.47. Tekijä surmasi yhteensä 10 henkilöä, opiskelijoita ja opettajan. Lopulta surmaaja ampui itseään ja kuoli osumiinsa samana iltana kello 17.40.

Vaikka varsinaiset rikokset tapahtuivat Jokelassa ja Kauhajoella kouluissa, on ilmeistä, että molemmat ampujat aloittivat tekonsa internetissä jo paljon ennen kuin iskut fyysisesti tehtiin – välittämällä viestiä aikeistaan. Surmaajien tapa viestiä verkossa ei ole ainutlaatuinen. Myös kansainväliset mediatutkimukset koulusurmista osoittavat, että monet ampujista ovat käyttäneet internetiä merkittävästi koulusurmiansa valmistelussa (ks. esim. Kellner 2008; vrt. Newman ym. 2004).

Ampujien lisäksi aktiivisia surmaviestien välittäjiä olivat sosiaalisen median käyttäjät. Sosiaalisella medially tarkoitetaan tässä erilaisia verkkoon liittyviä käytäntöjä ja sisältöjä, joita tuottavat verkon käyttäjät. Sosiaalisen median piiriin luetaan esim: (1) sisällöntuotanto ja julkaisu (blogit, podcastit), (2) sisällön jakaminen (YouTube, Filecabi.net), (3) sosiaaliset yhteisöpalvelut (Facebook, IRC-Galleria), (4) yhteistuo-tannolliset verkkopalvelut (Wikipedia, Wiktionary, Wikiuutiset), (5) virtuaalimaailmat (Habbo Hotel, WOW) ja (6) erilaiset sosiaalisen median liitännäispalvelut (engl. addons), kuten Slide ja Friends For Sale. (Lietsala & Sirkkunen 2008, 17–18; Seeck ym. 2008; Hakala 2009.)

Koulusurmaviestien kulkua sosiaalisessa mediassa surmapäivinä voi kuvata seuraavaan tapaan:

Jokelan tapahtumat 7.11.2007	Kauhajoen tapahtumat 23.9.2008
11.13–11.23 Pekka-Eric Auvinen lähettää viimeiset viestinsä verkkoon ja muokkaa perheelleen tekemää itsemurhaviestä.	10.13–10.15 Matti Saari lataa IRC-Galleriaan kolme kuvaa, joissa hän tähtää kameraan. Hän liittää IRC-Galleriaan linkin Rapidshare-palvelimella olevaan tiedostopakettiin.
11.28 Auvinen sulkee tietokoneensa ja pyöräilee Jokelan koulukeskukseen.	n. 10.30 Ampuja saapuu kommandopipo päässä ja aseistautuneena Kauhajoen palvelualojen oppilaitokseen.
11.42 Auvinen ampuu ensimmäisen uhrin.	10.40 Saari alkaa ampuu luokassa, jossa suoritetaan tenttiä.
11.43 Itä- ja Keski-Uudenmaan hätäkeskukseen tulee ensimmäinen puhelu ampumisesta.	10.43 Pohjanmaan hätäkeskukseen soitetaan ensimmäinen hätäpuhelu.
11.53 MuroBBS-keskustelupalstalla julkaistaan ensimmäinen viesti ammuskelusta.	11.13 MuroBBS-palstalla on viittaus ammuskeluun.
12.29 Ampujan viimeinen viesti IRC-Galleriassa yhdistettiin ammuskeluun.	11.17 Murha.info-palstalla on viittaus ammuskeluun.
13.04 MuroBBS-palstalla kolme Jokelan ampujan kuvaa linkitettiin keskusteluihin.	11.24 MuroBBS-palstalla Wumpscut86-nimimerkin YouTube-videot yhdistetään Kauhajoen ammuskelijaan.

Myös suurissa mediataloissa, Yleisradiossa, MTV3:ssa, Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa ja Iltalehdessä, mediakatastrofi rakentui verkkovetoisesti. Verkossa ja verkosta muihin medioihin leviävä uutinen oli: kuka tappoi, missä ja kuinka monta. Tietoja päivitettiin minuuttiaikataululla. Kiire tuotti myös virheitä uutisointiin. Jokelan koulusurmien kohdalla ensimmäisenä uutisen julkaisi Helsingin Sanomat verkkosivullaan kello 12.16, 23 minuuttia myöhemmin kuin MuroBBS. Tällöin uutinen paikansi Jokelan vielä virheellisesti Vantaalle. Seuraavaksi ammuskelusta uutisoi Ilta-Sanomat kello 12.21. Kauhajoesta ensimmäinen uutinen tuli Yleltä ja Ilta-Sanomista verkkoon kello 11.19. STT:n sähkö kertoi 23.9.2008 kello 12.01, että ”keskustelupalstoilla arvailaan jo Kauhavan ampujaa”. Virhe jatkoi matkaansa verkossa, sillä Kauhajoki muuttui Kauhavaksi myös Helsingin Sanomien STT:ltä otetussa uutisessa neljä minuuttia myöhemmin.

Kun Jokelan ja Kauhajoen koulusurmia tarkastellaan viestien välittymisen näkökulmasta, huomio kiinnittyy Lasswellin (1948) klassiseen kommunikaatioprosessin muotoiluun, eli siihen kuka sanoo mitä, minkä kanavan välityksellä, kenelle ja millä vaikutuksella (ks. myös Pietilä 1997, 163). Sanoma Jokelan ja Kauhajoen koulusurmista siirtyi ja välittyi verkossa monia eri polkuja pitkin risteillen ja päivittyen. Viestien välittymisen suunta oli sosiaalisesta mediasta valtavirtamedian online-sivustoille. Sanoman lähettäjinä toimivat verkossa niin ampujat, nimettömät verkon käyttäjät, journalismin ammattilaiset kuin viranomaisetkin. Kysymys kuului, mihin

lähteisiin nojautua. Erityisesti Jokelan tapauksessa keskeiseksi tiedon lähteeksi nousi surmaaja itse. Surmaajan tuottama materiaali oli runsasta. Tekijä oli ladannut sivustoilleen satoja videoita, joissa hän fantasioi surma-aikeillaan. Materiaali oli taidokkaasti toteutettu, ja se soveltui hyvin muodoltaan eri medioissa esitettäväksi. Se oli kuin käsikirjoitettu osaksi mediakatastrofia.

Yhteisöt viestivät

Jotta mediakatastrofin rakentumista voidaan ymmärtää, on ensin tärkeä hahmottaa, miten viestit kulkivat ja sanomat siirtyivät ja kuka tai ketkä viestejä lähettivät. Sanomien kulun analyysi ei silti yksin riitä. Voidakseen kuroa umpeen kuilun, järjestää sosiaalista elämää ja luoda uutta yhteyttä särkyneeseen todellisuuteen viestien pitää elää ja vaikuttaa. Niiden pitää koskettaa ja herättää vastaanottajissa reaktioita, synnyttää yhteisöllisyyttä. Kun tarkastellaan koulusurmien kommunikaatiota rituaalisen tarkastelutavan avulla, analysoidaan sitä, millaista yhteisöllisyyttä koulusurmat verkossa synnyttivät ja millaisesta rituaalisesta viestinnästä näissä yhteisöissä on kyse.

Howard Rheingold (1993), yksi verkkoyhteisöjen tutkimuksen ensimmäisistä keskeisistä hahmoista, on määritellyt verkkoyhteisön virtuaaliseksi yhteisöksi (*virtual community*) seuraavaan tapaan:

Virtuaaliset yhteisöt ovat sosiaalisia muodostelmia, jotka muotoutuvat verkossa. Edellytyksenä yhteisön muotoutumiselle on että riittävä määrä ihmisiä käy riittävästi julkista, emootioita ruokkivaa keskustelua. Näin tehdessään he muodostavat henkilökohtaisia suhteita kyberavaruudessa. (Rheingold 1993, 5.)

Verkkoyhteisöä voidaankin ajatella Charles Taylorin (2004) termin moderniksi kuvitteelliseksi yhteisöksi. Sitä ei voi konkreettisesti havaita, mutta sillä on sosiaalista voimaa (ks. myös Fornäs 1999, 46–47; Matikainen 2006, 117). Myös Jokelan ja Kauhajoen ampujat olivat itse erilaisten virtuaaliyhteisöjen jäseniä. Surmaajat olivat kirjautuneet muun muassa YouTubeen, IRC-Gallerian, Suomi24:n ja Battlefield 2:n käyttäjiksi. Tekijät elivät näissä kuvitteellisissa yhteisöissä pikemminkin asukkaina tai oleskelijoina kuin vierailijoina (vrt. esim. Noppari ym. 2008). He rakensivat identiteettiään ja toimijuuttaan verkossa, etsivät yhteyttä samanmielisiin ja solmivat sosiaalisia suhteita näissä virtuaalisissa yhteisöissä (vrt. Turkle 1995; Rheingold 2003).

Erilaisia koulusurmia ja koulusurmaajia ihailevia yhteisöjä tavataan kutsua vihayhteisöiksi. Vihayhteisö-nimityksellä (*hate group*, *hate community*) voidaan viitata erilaisiin virtuaalisiin yhteisöihin, joita yhdistää inho, suuttumus tai viha jotakin ilmiötä tai asiaa kohtaan. Usein vihamielisyyden kohteena on rotu, uskonto, etninen alkuperä, seksuaalinen orientaatio tai gender (Duffy 2003, 292). Kirjoittelussa ilmenevä suhtautuminen vihan kohteisiin vaihtelee yhteisöissä ironisista kommenteista, kunnianloukkausta lähenteleviin solvauksiin. Columbinen koulusurmaajien nimeä kantava *Eric Harris & Dylan Klebold* -yhteisö on vihayhteisö, joka nousi julkisuuteen Jokelan koulusurmaajan verkkoelämää tutkittaessa. *Harris & Klebold* -yhteisön vihamielisyys ei suuntaudu surmaajiin, vaan ympäröivään maailman, johon nämä amerikkalaiset koulusurmaajat suhtautuivat aggressiivisen ylimielisesti. Yhteisön koossapitäväksi voimaksi voi tulkita samaistumisen eli identifikaation Columbinen kouluampujiin ja näi-

den tekoihin. Toinen esimerkki koulusurmayhteisöstä, jotka eivät varsinaisesti toimi vihayhteisön nimellä mutta joissa viha toimii niin ikään yhteen liittävänä voimana ja sosiaalisten suhteiden rakentajana, on *Competitive Spree Killers Organization* -niminen sivusto. Tälle sivustolle myös Kauhajoen ampuja rankattiin näkyvästi pian surmien jälkeen sijalle 36. Sivusto listaa joukkosurmaajia uhriluvun mukaiseen järjestykseen ja linkittää tekijän Wikipedian englanninkieliseen artikkeliin tapahtumista. Listaa voi tulkita eräänlaiseksi koulusurmaajien ”hall of fameksi”. Se ikonisoi koulusurmaajia ja liittää heidät osaksi aiempien surmaajien ketjua.

Koulusurmissa yhteisöllisyyttä synnytti paitsi viha myös suru ja järkytys. Sekä Jokelan että Kauhajoen surmien jälkeen verkossa aktivoituivat erilaiset sururyhmät. Ryhmät uhrien muistolle perustettiin IRC-Galleriaan ja Facebookiin. Kauhajoen tapauksessa ensimmäinen Facebook-ryhmä perustettiin surmapäivänä jo kello 12.48 (ITViikko 23.9.08). Tuolloin perustettu ryhmä on nimeltään *Light a candle for victims of Kauhajoki school massacre*, ja siinä oli viisi kuukautta tapahtuman jälkeen edelleen lähes 46 000 jäsentä. Ryhmiä on nyt Facebookissa vajaa kolmekymmentä, mutta niiden jäsenmäärät ovat ensimmäistä ryhmää huomattavasti vähäisemmät (Facebook, katsottu 19.1.09). Myös respectance.com -sivustolta löytyy yhä *Tuusula Victims Tribute* -sivusto sekä *Finland School Shooting* -sivusto, jonne voi jättää Jokelaa ja Kauhajokea koskevia suruvalitteluja.

Tulkitsemme, että verkon suruyhteisöissä yhteen liittävänä kittinä toimi myötätunto koulusurmien uhreja ja näiden omaisia kohtaan. Verkossa kokemuksen saattoi jakaa monin tavoin. Verkkoon syntyi esimerkiksi erilaisia virtuaalisia pyhiinvaelluspaikkoja, jonne jokainen saattoi käydä jättämässä oman surunvalittelunsa sytyttämällä kynttilän, allekirjoittamassa surunvalitteluadressin tai esimerkiksi tekemällä muisteluvideon. Pyhiinvaelluspaikkoja syntyi myös itse fyysisille tapahtumapaikoille Jokelan koulun edustalle, Tuusulan kirkon hautausmaalle ja Kauhajoen koulun eteen. Kuvat kynttilämeristä, kukista, pehmoleluista ja muistokirjoituksista levisivät valtavirtamedian lähetyksissä ja sivuilla. Mediakatastrofissa surun rituaalit siirtyivät ja levittäytyivät mediasta toiseen hyvin samankaltaista ja samankaltaista kommunikatiivista logiikkaa sisältäen ja noudattaen kuin esimerkiksi Columbinen koulusurmien tapauksessa (ks. esim. Grider 2007).

Verkon käyttäjillä oli tarve jakaa ajatuksiaan ja tunteuksiaan tapahtuneista myös keskustelemalla. Erilaiset verkon keskustelufoorumit, kuten Suomi24, tarjosivat tilan ja paikan näille purkauksille. Tällaista viestintää voi luonnehtia terapeuttiseksi. Myös verkossa tapahtuvalla terapeuttisella viestinnällä voidaan nähdä rituaalisia, yhteisöä koossapitäviä funktioita. Kyse on kulttuurisesti jaetusta puhetavasta, jossa yksilöitä (verkon käyttäjiä) kutsutaan avautumaan ja jakamaan henkilökohtaisia vaikeuksiaan (surmien synnyttämää ahdistusta ja hämmennystä) toistensa kanssa, jotta elämä tragedian jälkeen olisi jälleen mahdollista. (Vrt. White 1992; Furedi 2004; Sumiala-Sepänen 2007.) Niin ikään terapeuttiseksi viestinnäksi voi luonnehtia verkossa annettua kriisiapua nuorille. Chatissa nuoret pääsivät keskustelemaan koulutettujen valvojien sekä toistensa kanssa. Jokelan tavoin myös Kauhajoen jälkeen Pelastakaa lapset -järjestö organisoi yhteistyössä IRC-Gallerian ja Suomi24:n kanssa kriisichatin. Aiemmin kriisichat on järjestetty Jokelan koulusurmien lisäksi Konginkankaan bussionnettomuuden ja Aasian tsunamikatastrofin yhteydessä.

Neljäntenä rituaalisen viestinnän ilmenemismuotona mainittakoon, ehkä hie-man yllättäen, perinteisten sanomalehtien ja sähköisen median verkkoversiot (esim.

hs.fi, mtv3.fi, yle.fi). Myös näillä sivustoilla kutsuttiin verkon käyttäjiä osallistumaan tapahtuman rakentamiseen, kommentoimaan tapahtunutta ja lähettämään materiaalia, esimerkiksi kuvia ja viestejä tapahtumista. Tällaista vuorovaikutteista viestintää perinteisen median ja verkon käyttäjien välillä voidaan myös analysoida rituaalisesta näkökulmasta. Yhteisö, johon online-media haluaa käyttäjiään kutsua, on media itse. Väitämme, että tällaisessa lukijasuhteen vahvistamiseen pyrkivässä toiminnassa ensisijaista on siteen vahvistaminen median ja sen käyttäjän välillä. Media muuttuu välittäjästä itse tapahtumien keskuksiksi. Kyse on mediayhteiskuntaan liittyvästä toimintamekanismista eli keskuksen myytin rakentamisesta. Keskuksen myytillä viitataan toiminnan logiikkaan, jossa media eri toimintatapojensa kautta vahvistaa ajatustaan omasta merkityksellisyydestään tapahtumien keskipisteenä (vrt. Couldry 2003).

Koulusurmat aktivoivat verkossa hyvin monimuotoista rituaalista viestintää. Yhteisöllisyyttä rakennettiin samaistumalla uhreihin ja jakamalla yhteistä surua ja järkytystä, toisissa taas ihailemalla koulusurmaajia ja heidän tekojaan. Surun ja järkytyksen jakaminen kanavoitui usein symboliseksi toiminnaksi, jota voidaan kutsua myös mediarituaaliseksi käyttäytymiseksi (vrt. Couldry 2003; Cottle 2006). Vihayhteisöissä yhteisöjen koossa pitävänä kittinä toimi samaistuminen tekijöihin ja viha ympäröivää maailmaa kohtaan. Vihayhteisöissä jäsenet saattoivat löytää samalla tavoin ajattelevia ja saada siten tukea omille tuntemuksilleen. Myös näissä yhteisöissä symboleilla, kuten aiempien koulusurmaajien kuvilla ja teksteillä, oli keskeinen rooli yhteisön rakentajana ja ylläpitäjänä. Kolmatta rituaalisen viestinnän muotoa, terapeutista viestintää, tuottivat yksittäisten verkkokeskustelijoiden lisäksi myös eri kolmannen sektorin toimijat esimerkkinä Pelastakaa lapset -järjestö, joka kutsui nuoria purkamaan tuntojaan yhdessä aikuisten kanssa. Nuorille tarjotun kriisiavun tehtävänä voidaan pitää ensisijaisesti turvallisuuden tunteen vahvistamista järkyttävässä tilanteessa. Yhteistä kaikille koulusurmiin liittyville rituaalisen viestinnän ilmenemismuodolle oli se, että ne eivät syntyneet eivätkä pysyneet koossa niinkään tiedon kuin tunteiden välittämisen ja jakamisen tarpeesta (ks. myös Pantti & Sumiala 2009).

Mediakatastrofin yhteisöllisiä funktioita verkossa tarkasteltaessa on tärkeä todeta, että verkon tuottama yhteisöllisyys on erittäin heterogeenista ja kompleksista. Saman virtuaalisen yhteisön sisällä voi toimia hyvin erilaisia sosiaalisia voimia. Yhtä joukkoa koossapitävä voima saattaa olla toisen olemassaololle uhka. Myös eri yhteisöjen yhteisöllisyyden asteet vaihtelevat. Jotkut koulusurmien ympärille syntyneet virtuaaliset yhteisöt olivat tiiviimpiä, kiinteämpiä ja pysyvämpiä kuin toiset. Uusia verkkoyhteisöjä syntyy ja kuolee jatkuvasti. Yhteisöjen liikkeen suuntaa on vaikea arvioida. On hankala ennustaa, millaisia diskursseja ja identiteettejä katastrofin synnyttämät ja vahvistamat verkkoyhteisöt tuottavat: väkivaltaisia, eläytyviä, vai esimerkiksi sivustakatsovia. Vielä vaikeampaa on osoittaa, millaisia vaikutuksia verkkoyhteisöillä on paikallisesti, vaikkapa Jokelassa ja Kauhajoella, tai kansallisesti Suomessa, puhumattakaan koulusurmien globaaleista vaikutuksista. Lisääkö yhteisöjen olemassaolo kouluampumisia ja kouluampujia ihannoivia ajatusmalleja vai synnyttävätkö yhteisöt myös väkivallan vastarintaa, joka tarvittaessa aktivoituu verkkoyhteisöissä kollektiiviseksi toiminnaksi? Ainoa, mistä on näyttöä, on se, että koulusurmat synnyttävät *de facto* yhteisöllistä liikehdintää niin verkossa kuin sen ulkopuolellakin, sekä paikallisesti, kansallisesti että globaalisti. Siihen, millaista yhteisöllisyyttä ne missäkin tapauksessa vahvistavat ja ylläpitävät ei ole yhtä vastausta, vaan monta.

Viestit kiertävät

Verkossa kylvetyt viestit leviävät ennen kaikkea kierrätyksen eli sirkulaation avulla (Appadurai 2006; Lee & LiPuma 2002; Sumiala 2008a). Koulusurmaviestit muotoutuvat verkossa osaksi viestien ”sosiaalista elämää” (vrt. Latour 2005; Appadurai 2006). Viestit merkityksellistyvät suhteessa aiempiin koulusurmiin ja keskusteluihin, joita surmista oli käyty (vrt. Spitulnik 1997, 161). Samalla viestit muovasivat ja muovavat edelleen tulevien tapahtumien tulkintoja. Kauhajoen ampujan kuvat ja materiaali yhdistettiin verkossa pian Jokelan koulusurmaajan aineistoon, jota vasten niitä myös tulkittiin. Jokelan surmaajan kuvat puolestaan rinnastettiin Virginia Techin surmaajan ampumiskuviin. Surmaajien kuvia kierrätettiin rintarinnan. Eikä kyse ole vain menneisyydestä. Tuore esimerkki sirkulaatio-ilmioistä on Saksan Winnendenin koulusurman uutisointi 11.3.2009. Jokelan ja Kauhajoen tapahtumat nostettiin mediassa välittömästi esille Winnendenin surmasta raportoitaessa.³

Suomalaiset koulusurmat asettuvat myös hierarkkiseen suhteeseen keskenään. Jokelan ampujan jälkeensä jättämä materiaali oli sekä kuvina että teksteinä huomattavasti rikkaampi kuin Kauhajoen surmaajan materiaali. Kauhajoen ammuskelu vertaantuikin verkossa (kuten myös muussa mediassa, esimerkiksi ensimmäisissä uutislähetyksissä Yleisradiossa ja MTV3:lla) Jokelan ammuskeluun hyvin monilta osin. Yhteisinä piirteinä esitettiin muun muassa tekijän sukupuoli, ulkonäkö, pukeutuminen, hiustyyli, menneisyys, aseiden kalibri, aseiden ostopaikka, tekotapa, verkkoon jätetty mediapaketti, videot, aatteellinen ihmisviha ja musiikkityyli.

Juuri tekstien ja kuvien loputon kiertäminen ja kierrättäminen verkossa luonnehtivat koulusurmia kommunikatiivisina ilmiöinä – 2000-luvun suomalaisina mediakatastrofeina. Tapahtumille on vaikea osoittaa selkeää alku- ja päätepistettä. Tekijät aloittivat viestiensä välittämisen ja kierrättämisen jo paljon ennen itse surmatekoja. Viestit, jotka on kerran poistettu verkosta, palaavat sinne yhä uudelleen. Huolimatta siitä, että Jokelan ja Kauhajoen surmaajien nettiprofiilit ja sivut ovat verkkopalvelinten toimesta lakkautettu, on heidän jälkiään mahdollista edelleen seurata verkossa. Aktiiviset verkkoyhteisöjen jäsenet sekä verkkomedia ehti ladata ja tallentaa surmaajien verkkomateriaalin ennen niiden poistamista. Kuvankaappaukset ampujien IRC-Gallerian profileista ja YouTube-tileistä sekä videot ja valokuvat ovat jääneet pysyvästi kiertämään internetiin. Koulusurmista kiertävä verkkomateriaali tarjoaa edelleen runsaan aineiston esimerkiksi uusien koulusurmavideoiden tekoon, levittämiseen ja edelleen muuntelemiseen. Materiaalia kommentoidaan, muokataan ja esitetään jatkuvasti eri yhteyksissä. Jos television valtakaudella mediakatastrofia on voitu lähestyä lineaarisesti, sillä on ajateltu olevan alku, keskivaiheensa ja loppunsa, luonnehtii verkostoyhteiskunnan mediakatastrofeja pikemminkin syklisyys ja loputon kierto.

Mediakatastrofi pelon kulttuurissa

Disseminaatio ja sen erityisenä muotona sirkulaatio, viestien kierrättäminen verkossa näyttää siis aineistomme perustella olevan Jokelan ja Kauhajoen koulusurmia kaikkein osuvimmin luonnehtiva kommunikaatiomuoto. On mahdollista ajatella, että kierrättäminen sulkee sisäänsä eräänlaisena metatasona myös kaksi edellistä kom-

munikaatiomuotoa. Viestit välittyvät ja ritualisoituvat yhteisöissä juuri kierrätyksen ansioista ja sen seurauksena. Kun uutispiikki on ohitettu ja suuri kohu valtavirtamediassa hiljennyt, suomalaiset koulusurmat mediakatastrofeina jatkavat elämäänsä edelleen verkossa. Kommunikaatio ei ole viatonta saati seurauksetonta. Jatkuva kierrätys ja toisto mallintavat koulusurmia kulttuurisina ilmiöinä. Tekoja jäljittelemällä, toistamalla ja kierrättämällä (sic!) on mahdollista toteuttaa uusia koulusurmia missä päin maailmaa tahansa. Vihayhteisöt kutsuvat ihaillemaan kuolemaa, sillä kouluampujien kuvien ja videoiden kierrättäminen ja uudelleen muokkaaminen tekevät surmaajista myös ennen näkemättömällä tavalla kuolemattomia. Lupaus kuulusuudesta *post mortem* elää verkossa näkyvästi. Kierrättämisen logiikka saattaa silti toimia myös toisin. On mahdollista, että loputon koulusurmien kierrätys verkossa banalisoi ilmiön lopulta tyhjäksi kierrätykseksi, eli simulacrumiksi, kopioksi ilman yhteyttä alkupeirään, kuten Baudrillard (1994) ilmiötä luonnehtii (ks. myös Sumiala 2008b). Toisaalta, loputon toisto voi ruokkia myös ilmiön raaistumista. Tarvitaan yhä rajumpia surmia, enemmän uhreja, kuvia ja vihaa katastrofin sytykkeeksi.

Mitä siis pitäisi ajatella koulusurmista (media)kulttuurin näkökulmasta? Kuten olemme pyrkineet osoittamaan, hahmotamme Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat kommunikatiivisena ilmiönä, joiden ytimessä on viestien syklinen kierto verkossa. Tästä liikkeestä syntyy mediakatastrofi. Vaikka mediakatastrofin kulttuurisia vaikutuksia onkin uskaliaista ennustaa, olemme kuitenkin taipuvaisia ajattelemaan, että jatkuva surma-aineistojen kierto ja kierrätys ruokkii ympäristöissään pelkoa ja epävarmuutta. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna koulusurmat asettuvat osaksi lukuisien aikalaisanalyttikojen kuvaamaa pelon kulttuuria, ne ovat sen kommunikaatiota (ks. esim. Bauman 2006; Appadurai 2006; Furedi 2006, Butler 2003; Žižek 2009). Sosiologi Frank Furedi (2006) tiivistää, että pelon kulttuurille luonteenomaista on se, että toivon sijasta yhteistä mielikuvitusta muovaavat ja kiihdyttävät erilaiset pelon ja vihan representaatiot. Kyse on yhteisesti jaetusta kuvitteellisesta uhasta, epävarmuuden ja pelon tunteesta, joka tiivistyy mediakatastrofeihin. Tällaista kuvitteellista uhkaa vastaan ei voi varsinaisesti puolustautua, eikä sitä voi paeta, sillä sitä ei voi kohdata suoraan – vaan useimmiten vain median välittämänä ja mediassa. Furedin tulkinnan mukaan nykypäivän pelon kulttuuri on ilmausta ihmisvihasta, misantropiasta. Pelon kulttuuri eristää ihmiset toisistaan. (Furedi 2006, xiv–xxi.) Jokelan ja Kauhajoen koulusurmaajat kommunikoivat tuota vihaa. Surmaajien väkivaltaiset teot huusivat yksinäisyyttä. Niin sosiaalisen median kuin perinteisten mediatalojen verkkosivustot täyttyivät reaktioista ampujien välittämiin viesteihin. Koulusurmakommunikaatiota vallitsevassa mediakulttuurissa voi siis tulkita yhtä lailla pelon kulttuurin manifestaatioksi kuin epätoivoiseksi hätähuudoksi sitä vastaan.

Viitteet

- 1 Kirjoittajat ovat tutkimusryhmän jäseniä *Kriisit ja viestintä: vertaileva tutkimus kriiseistä* -hankeessa. Hanke on kahden vuoden (2007–2009) mittainen tutkimus Suomen viimeaikojen suurimmista kriiseistä: tsunamista, Jokelan ja Kauhajoen koulusurmista ja Nokian vesikriisistä, ja se toteutetaan yhteistyössä Helsingin yliopiston viestinnän laitoksen CRC:n (Communication Research Centre) tutkimuskeskuksen ja Työterveyslaitoksen kanssa. Artikkelii pyrkii syventämään tutkimusprojektin teoreettisten teemojen kehittelyä erityisesti verkon osalta.
- 2 Näillä sivustoilla on aineistoa kerättyä vierailtu vähintään yhden kerran.
- 3 Esim: <http://www.mtv3.fi/uutiset/arkisto.shtml/arkistot/kotimaa/2009/03/836349> (luettu 2.4.2009).

Kirjallisuus

- Alexander, Jeffrey & Jacobs, Ronald (1998). Mass communication, ritual and civil society. Teoksessa Liebes, Tamar & Curran, James (toim.) *Media, ritual and identity*, London: Routledge, s. 23 – 41
- Altheide, David (2002). *Creating Fear: News and the construction of crisis*. New York: Aldine de Gruyter.
- Appadurai, Arjun (2006). *Fear of small numbers: An essay on the geography of anger*. London: Duke University Press.
- Baudrillard, Jean (1994). *Simulacra and simulation*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Bauman, Zygmunt (2006). *Liquid fear*. Cambridge: Polity Press.
- Burns, Ronald & Crawford, Charles (1999). School shootings, the media, and public fear: Ingredients for moral panic. *Crime, Law, and Social Change* 32: 2, 147–168.
- Butler, Judith (2003). *Precarious life: The powers of mourning and violence*. London: Verso.
- Carey, James (1994 [1975]). Viestintä kulttuurisesta näkökulmasta. *Tiedotustutkimus* 17: 2, 81–97.
- Chyi, Hsiang Iris & McCombs, Maxwell (2004). Media salience and the process of framing: Coverage of the Columbine shootings. *Journalism and Mass Communication Quarterly* 81: 1, 22–35.
- Cottle, Simon (2006). Mediatized rituals: Beyond manufacturing the consent. *Media, Culture & Society* 28: 3, 411–32.
- Couldry, Nick (2003). *Media rituals: A critical approach*. London: Routledge.
- Couldry, Nick (2008). Mediatization or mediation? Alternative understandings of the emergent space of digital storytelling. *New Media & Society* 10: 3, 373–391.
- Croteau, David & Hoynes, William (2003). *Media society: Industries, images, and audiences*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Duffy, Margaret (2003). Web of hate: A fantasy theme analysis of the rhetorical vision of hate groups online. *Journal of Communication Inquiry* 27: 3, 291–312.
- Fornäs, Johan (1999). Digitaaliset rajaseudut: Identiteetti ja vuorovaikutus kulttuurissa, mediassa ja viestinnässä. Teoksessa Järvinen, Aki & Mäyrä, Ilkka (toim.) *Johdatus digitaaliseen kulttuuriin*. Tampere: Vastapaino, 29–50.
- Furedi, Frank (2004). *Therapy culture: Cultivating vulnerability in an uncertain age*. London: Routledge.
- Furedi, Frank (2006). *Culture of fear revisited: Risk-taking and the morality of low expectation*. London: Continuum.
- Gillmor, Dan (2006). *We the media: Grassroots journalism by the people for the people*. Sebastopol, CA: O'Reilly.
- Grider, Sylvia (2007). Public grief and the politics of memorial: Contesting the memory of the shooters at Columbine High. *Anthropology today* 23: 3, 3–7.
- Hakala, Salli & Sumiala-Seppänen, Johanna (2003). *Kirkon viestintä: Kohtaamista ja sanoman levitystä*. Helsinki: Kirkkohallitus.
- Hakala, Salli (2008). Jokelan kouluammuskelu tiedottajan silmin: Kuka johtikaan kriisin viestintää? *Tiedotustutkimus* 31: 2 / *Journalismikritiikin vuosikirja 2008*, 17–25.
- Hakala, Salli (2009). *Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa: Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä*. Helsinki: Helsingin yliopisto, CRC/Viestinnän laitos.
- Huhtala, Hannele & Hakala, Salli (2007). *Kriisi ja viestintä: Yhteiskunnallisten kriisien johtaminen julkisuudessa*. Helsinki: Gaudeamus.

- Hoskins, Andrew (2007). *Television and terror: Conflicting times and the crisis of news discourse*. New York: Palgrave MacMillan.
- ITViikko (23.9.2008). *IRC-Galleriassa ja Facebookissa jo ryhmät uhrien muistolle*. Saatavilla: <http://www.itviikko.fi/internet/2008/09/23/irc-galleriassa-ja-facebookissa-jo-ryhmat-uhrien-muistolle/200824838/7> (luettu 27.10.2008).
- Katz, Elihu & Liebes, Tamar (2007). No more peace! How disaster, terror and war have upstaged media events. *International Journal of Communication* 1, 157–166.
- Kellner, Douglas (2007). *Guys and guns amok: Domestic terrorism and school shootings from the Oklahoma city bombing to the Virginia Tech massacre*. Boulder & London: Paradigm Publishers.
- Kitch, Carolyn (2003). Mourning in America: Ritual, redemption, and recovery in news narrative after September 11. *Journalism Studies* 4: 2, 213–24.
- KRP (2008). *Jokelan koulusurmien esitutkintapöytäkirja liitteinen*, 17.4.2008. Keskusrikospoliisi.
- Lasswell, Harold (1948). *Power and personality*. New York: W.W. Norton & Company.
- Latour, Bruno (2005). *Reassembling the social: An introduction to actor-network-theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Lee, Benjamin & LiPuma, Edward (2002). Cultures of circulation: The imaginations of modernity. *Public Culture* 14: 1, 191–214.
- Liebes, Tamar (1998). Television's disaster marathons: A danger for democratic processes? Teoksessa Liebes, Tamar & Curran, James (toim.) *Media, ritual and identity*. London: Routledge, 71 – 84.
- Liebes, Tamar & Blondheim, Menahem (2005). Myths to the rescue: How live television intervenes in history. Teoksessa Rothenbuhler, Eric & Coman, Mihai (toim.) *Media anthropology*. Thousand Oaks & London: Sage, 188–198.
- Lietsala, Kari & Sirkkunen, Esa (2008). *Social media: Introduction to the tools and processes of participatory economy*. Tampere: Hypermedia Lab, University of Tampere.
- Livingstone, Sonia (2009). On the Mediation of Everything. ICA Presidential Address 2008. *Journal of Communication* (59)1: 1–18.
- Maffesoli, Michael (1995). *Maailman mieli: Yhteisöllisen tyylin muodoista*. Helsinki: Gaudeamus.
- Martín-Babero, Jesús (1993). *Communication, culture and hegemony: From the media to mediations*. London: Sage.
- Matikainen, Janne (2006). Identiteetti verkossa: Yhteisöllisen vuorovaikutuksen näkökulma. *Psykologia* 42: 2, 112–122.
- McNair, Brian (2006). *Cultural chaos: Journalism, news and power in a globalized world*. London: Routledge.
- Mitchell, Jolyon (2007). *Media violence and Christian ethics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Muschert, Glenn (2007). Research in school shootings. *Sociology Compass* 1: 1, 60–80.
- Muschert, Glenn & Carr, Dawn (2006). Media salience and frame changing across events: Coverage of nine school shootings. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 83: 4, 747–766.
- Newman, Catherine; Fox, Cybelle; Harding, David; Mehta, Jal & Roth, Wendy (2004). *Rampage: The Social Roots of School Shootings*. New York: Basic Books.
- Noppiari, Elina; Uusitalo, Niina; Kupiainen, Reijo & Luostarinen, Heikki (2008). *Mä oon nyt online: Lasten mediaympäristö muutoksessa*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.
- Pantti, Mervi & Sumiala, Johanna (2009). Till death do us join: Media, mourning rituals and the sacred centre of the society. *Media, Culture & Society*. 31: 1, 119–135.
- Peters, John Durham (2000). *Speaking into the air: A history of the idea of communication*. Chicago: Chicago University Press.
- Pietilä, Veikko (1997). *Joukkoviestintätutkimuksen valtateillä*. Tampere: Vastapaino.
- Raittila, Pentti (1996). *Uutinen Estonia: Kriisiviestintä ja journalismin etiikka koetuksella*. Tampere: Tampere University Press.
- Raittila, Pentti; Johansson, Katja; Juntunen, Laura; Kangasluoma, Laura; Koljonen, Kari; Kumpu, Ville; Pernu, Ilkka & Välvirronen, Jari (2008). *Jokelan koulusurmat mediassa*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.
- Raittila, Pentti; Haara, Paula; Kangasluoma, Laura; Koljonen, Kari; Kumpu, Ville & Välvirronen, Jari (2009). *Kauhajoen koulusurmat mediassa*. Tampere: Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto.

- Rheingold, Howard (1993). *The virtual community: Homesteading on the electronic frontier*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Rheingold, Howard (2003). *Smart mobs: The next social revolution*. Cambridge: Perseus Publishing.
- Rothenbuhler, Eric (1998). *Ritual communication: From everyday conversation to mediated ceremony*. Thousand Oaks: Sage.
- Seeck, Hannele; Lavento, Heidi & Hakala, Salli (2008). *Kriisijohtaminen ja viestintä: Tapaus Nokian vesikriisi*. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.
- Spitulnik, Debra (1997). The social circulation of media discourse and the mediation of communities. *Journal of Linguistic Anthropology* 6: 2, 161–187.
- Sumiala, Johanna (2008a). Circulation. Teoksessa Morgan, David (toim.) *Keywords in religion, media, and culture*. London: Routledge, 44–55.
- Sumiala, Johanna (2008b). Georges Bataille and the dark side of the social: The case of Abu Ghraib. Teoksessa Beech, Amanda; Joseph-Lester, Jaspar; Poole, Matthew (toim.) *Episode: The pleasure and persuasion of lens based media*. London: Artwords Press.
- Sumiala-Seppänen, Johanna (2007). Tunnustan, olen siis olemassa: Myöhäismodernin mediakulttuurin terapeutista eetosta etsimässä Teoksessa Kujansuu, Heikki & Saarenmaa Laura (toim.) *Tunnustus ja todistus*. Helsinki: Gaudemus, 163–183.
- Taylor, Charles (2004). *Modern social imaginaries*. Durham & London: Duke University Press.
- Tikka, Minttu (2009, tulossa). *Jokelan ja Kauhajoen koulusurmat verkon näkökulmasta* (työnimi). Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Viestinnän laitos, Helsingin yliopisto.
- Turkle, Sheryl (1995). *Life on the screen: Identity in the age of the internet*. New York: Simon & Schuster.
- van Dijk, Jan (1999). *The network society: Social aspects of new media*. London: Sage.
- White, Mimi (1992). *Tele-advising: Therapeutic discourse in American television*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Žižek, Slavoj (2009). *Violence*. London: Profile Books.